

Biarda, Marek

Ludność miasta Siedlce w latach 1975-1989

Szkice Podlaskie 8, 71-80

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAREK BIARDA

LUDNOŚĆ MIASTA SIEDLCE W LATACH 1975 –1989.

W historii Siedlec było wiele wydarzeń decydujących o rozwoju miasta. W jego najnowszej historii takim wydarzeniem było utworzenie w 1975 r. województwa siedleckiego. Siedlce zyskały rangę stolicy nowego regionu administracyjnego. Tworząc nowe województwa stwarzano możliwości szybkiego rozwoju ich stolic. Rozwijający się przemysł, będący głównym czynnikiem miastotwórczym, rozwój instytucji szczebla wojewódzkiego, rozwój szkolnictwa, zwłaszcza zawodowego i wyższej uczelni, a także rozwój handlu i usług powodowały napływ ludności do miasta. Dla Siedlec rozpoczął się okres dynamicznego rozwoju demograficznego. Rozwój ludnościowy stanowił jeden z głównych czynników rozwoju miasta i regionu. Statystyka demograficzna miasta w tym okresie nie była dotychczas szerzej analizowana. Fragmentaryczne dane były prezentowane w okazjonalnych opracowaniach urzędu miejskiego i wojewódzkiego. Badania w prezentowanym szkicu zostały oparte na dostępnych materiałach statystycznych znajdujących się w Urzędzie Statystycznym w Siedlcach (Roczniki Statystyczne w GUS, Roczniki Statystyczne Województw, Roczniki Statystyczne Województwa Siedleckiego). Niektóre zjawiska, jak poziom wykształcenia i aktywność zawodowa ludności przedstawione zostały na podstawie tabel wynikowych Narodowego Spisu Powszechnego z 1978 i 1988 r. Wykorzystano również dane statystyczne znajdujące się w Biurze Planowania Przestrzennego w Siedlcach.

Na koniec 1975 r. miasto Siedlce zamieszkiwało 44285 osób¹. Następne lata przyniosły wzrost liczby mieszkańców (Tabela 1). Już w 1976 r. Siedlce zamieszkiwało 46600 osób². W stosunku do roku 1975 wzrost wyniósł 5,2%. Liczba ludności powiększała się sukcesywnie. Na koniec 1980 r. miasto zamieszkiwało 54821

---

¹ Rocznik Statystyczny Województwa Siedleckiego (dalej RSWS), 1977, WUS Siedlce s. 42

² Archiwum Zakładowe, WUS Siedlce, karty statystyczne dla miasta Siedlce, k. 3.

osób³ tj. o 10536 więcej niż w 1975 r. W trzy lata później miasto liczyło już 61325 mieszkańców⁴. Następne lata przyniosły również wzrost liczby mieszkańców. Ludność miasta Siedlce na koniec 1989 r. liczyła 71134 osoby⁵. Od 1975 r. przybyło miastu 26849 mieszkańców tj. 62%. Gęstość zaludnienia wzrosła z 1461 osób na km² w 1975 r. do 2204 osób w 1989 r. Na wzrost liczby ludności wpłynęły przede wszystkim migracje stałe. Przyrost ludności z tego tytułu wyniósł 18072 osoby i był następstwem napływu ludności ze wsi podejmującej pracę w przemyśle i w urządach administracji wojewódzkiej.

Tabela 1. Stan i dynamika ludności Siedlec w latach 1975-1989.

Lata	Stan ludności na 31 XII	Dynamika ludności w stosunku do roku poprzedniego	Dynamika ludności w miastach woj. Siedleckiego
1975	44285	100,0	100,0
1976	46600	105,2	103,3
1977	48792	104,7	103,0
1978	50480	103,4	100,5
1979	52536	104,1	102,9
1980	54821	104,3	103,0
1981	57772	105,4	103,2
1982	59619	103,2	102,6
1983	61325	102,9	102,2
1984	62934	102,6	104,4
1985	64973	103,2	102,7
1986	66687	102,6	102,8
1987	68412	102,6	102,9
1988	69904	102,1	101,5
1989	71134	101,7	101,6

Źródło: Archiwum Zakładowe Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Siedlcach, karty statystyczne dla miasta Siedlce s. 3. *Mieszkalnictwo i demografia miasta Siedlce*, Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego (dalej WBPP) w Siedlcach, s. 12;

³ Archiwum Zakładowe, WUS Siedlce, karty statystyczne dla miasta Siedlce, k. 3.

⁴ *Mieszkalnictwo i demografia miasta Siedlce*, Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Siedlcach, Siedlce 1994, s. 6

⁵ Podstawowe dane statystyczne według miast i gmin za 1989 r., WUS Siedlce, s. 24

Pozytywny wpływ na rozwój ludnościowy Siedlec wywarł ruch naturalny (Tabela 2). W latach 1975-1989 zawarto 6747 małżeństw, urodziło się 16752 dzieci, zmarło 7206 mieszkańców⁶. Rekordowy pod tym względem był 1982 r., w którym urodziło się 1386 dzieci i zawarto 511 małżeństw. Wskaźnik przyrostu naturalnego ukształtował się na poziomie 11,4%. Rósł do roku 1982 przyjmując w tym roku maksymalną wielkość 16,1%, po czym z roku na rok stawał się coraz mniejszy, dochodząc w 1989 r. do 7,5%. W okresie od 1 stycznia 1975 roku do 31 grudnia 1978 r. zawarto w mieście 1782 małżeństwa, w tym 1657 to małżeństwa, w których małżonkowie nie przekroczyli 30 roku życia⁷. W 1978 r. w mieście było 15775 rodzin, w tym rodzin jednoosobowych 3312 (21%), dwuosobowych 3218 (20,4%), rodzin trzy i czterosobowych było 6563 (41,6%) oraz rodzin pięciosobowych i więcej 2682 (17%). W 1988 r. wśród 17470 małżeństw było z dwojgiem dzieci było 5402, czworo i więcej dzieci posiadało 594 małżeństw⁸. Pogarszająca się sytuacja materialna społeczeństwa pod koniec lat osiemdziesiątych wpłynęła na zmniejszanie się liczby dzieci w rodzinach.

Decydujący wpływ na wzrost liczby ludności miasta Siedlce w latach 1975-1989 miały migracje stałe (Tabela 3). Przyrost ludności w tym okresie z tego tytułu wyniósł 17303 osoby. Średniorocznie napływało w tym okresie do miasta 1934 osoby, o odpływało 729 osób. Największy napływ przypadł na lata 1976-1981⁹. Był to okres dynamicznego rozwoju miasta. Powstały nowe zakłady pracy, a istniejące zwiększały zatrudnienie. Wiele osób znalazło zatrudnienie w tworzących się urzędach administracji wojewódzkiej. Zachętą do napływu ludności był szybki rozwój budownictwa mieszkaniowego. W latach 1975-1989 wybudowano w Siedlcach 7148 mieszkań. Największy napływ ludności miał miejsce w 1976 r. i wyniósł 2600 osób, w tym 1951 osób napłynęło ze wsi. Największy odpływ ludności z miasta miał miejsce w latach 1978-1982 i skierowany był przede wszystkim do innych miast województwa.

⁶ *Mieszkalnictwo i demografia...*, op. cit., s. 4

⁷ Archiwum Państwowe w Siedlcach, Miejska Rada Narodowa, sygn. 84, k. 68 (Kierunki działań w zakresie umacniania i ochrony rodziny w mieście Siedlce).

⁸ *Ludność i warunki mieszkaniowe*, Miasto Siedlce, GUS, Warszawa 1990, s. 76

⁹ *Mieszkalnictwo i demografia ...*, op. cit. s. 6

Tabela 2. Ruch naturalny ludności Siedlec w latach 1975-1989.

Lata	mał- żeństwa	urodze- nia żywe	zgony	przy- rost natu- ralny	mał- żeństwa	Urodze- nia żywe	zgony	przyrost natu- ralny
	w liczbach bezwzględnych				na 1000 ludności			
1975	379	859	375	484	8,6	19,4	8,5	10,9
1976	443	908	435	473	9,7	19,9	9,6	10,4
1977	465	1020	432	588	9,7	21,3	9,0	12,3
1978	495	1081	420	661	8,9	21,7	8,4	13,3
1979	494	1087	451	636	9,6	20,7	8,7	12,3
1980	509	1171	463	708	9,5	21,8	8,6	13,2
1981	505	1173	470	703	8,7	20,3	8,1	12,2
1982	511	1386	421	965	8,6	23,2	7,1	16,1
1983	462	1255	492	763	7,8	21,1	8,3	12,9
1984	479	1284	516	768	8,2	21,1	8,5	12,6
1985	404	1112	563	549	6,5	19,4	9,0	10,4
1986	421	1193	539	654	6,6	18,6	8,4	10,2
1987	362	1104	570	534	5,4	16,7	8,6	8,0
1988	395	1079	527	552	5,8	15,9	7,8	8,2
1989	423	1040	532	508	6,2	15,3	7,8	7,5
ogółem	6747	16752	7206	9546	8,0	19,8	8,4	11,4

Źródło: *Mieszkalnictwo i demografia miasta Siedlce*, WBPP w Siedlcach, s.13.

W ostatnich dwóch latach objętych badaniem zmniejszył się napływ ludności, a zwiększył odpływ, co spowodowało spadek dodatniego salda migracji stałych. Wiązało się to ze zmniejszeniem oddanych mieszkań oraz zjawiskami kryzysowymi w gospodarce w końcu lat osiemdziesiątych.

W Siedlcach podobnie, jak w innych miastach województwa siedleckiego wystąpiła przewaga kobiet w stosunku do mężczyzn. W 1975 r. było w Siedlcach 20758 mężczyzn i 23527 kobiet. Współczynnik feminizacji określający liczbę kobiet na 100 mężczyzn wyniósł 113. W 1989 r. zamieszkiwało Siedlce 33650 mężczyzn i 37484 kobiet, a współczynnik feminizacji wyniósł 111¹⁰. Przewaga mężczyzn w stosunku do kobiet wystąpiła tylko w grupach wiekowych do 14 lat. Przypadało w nich na 100 mężczyzn 97 kobiet. W pozostałych grupach wiekowych

¹⁰ Podstawowe dane ..., *op. cit.* s. 21.

miała miejsce przewaga kobiet. Począwszy od liczącej 40-44 lata była ona tym większa im starsza była dana grupa. W grupach zawierania małżeństw liczących 18-29 lat na 100 mieszkańców przypadało 117 kobiet. W latach 1978-1988 zaszły niekorzystne zmiany w proporcjach ludności według płci. Pogłębiły się bowiem dysproporcje w grupach liczących 20-24 lata oraz w grupach 25-29 i 30-34 lata¹¹. Źródło zmian w układzie proporcji płci tkwiło w specyfice ruchu wędrownego. Wśród osób migrujących ze wsi do miasta przeważały kobiety.

Tabela 3. Migracje ludności Siedlec w latach 1975-1989.

Lata	Napływ	Odływ	Saldo migracji
1975	1924	635	1289
1976	2600	758	1842
1977	2292	688	1604
1978	2350	864	1486
1979	2448	821	1627
1980	2447	870	1577
1981	1947	903	1044
1982	1749	867	882
1983	1462	755	707
1984	1536	695	841
1985	1510	585	925
1986	1547	588	959
1987	1525	534	991
1988	1404	597	807
1989	1495	773	722
ogółem	28236	10933	17303

Źródło: Archiwum Zakładowe WUS w Siedlcach, karty statystyczne dla miasta Siedlce, s. 4.
Mieszkalnictwo i demografia miasta Siedlce, WBPP w Siedlcach, s. 14.

Niezależnie od struktury płci dla gospodarki danego obszaru szczególnie ważna jest struktura ludności według wieku (Tabela 4 i 5). Wyniki spisu ludności z 1978 i 1989 r. wykazały, że społeczeństwo miasta Siedlec jest dość młode. W 1988 r. ludzie w wieku przedprodukcyjnym stanowili 33,6%, w wieku produkcyjnym (mężczyźni 18-64 lat i kobiety 18-59 lat) 57,2%, a w wieku poprodukcyjnym 9,2%. W latach 1978-1988 liczba ludności w wieku produkcyjnym zwiększyła się o 8999 osób, a ludności w wieku poprodukcyjnym tylko o 1062 osoby. Największy wzrost ludności odnotowano w grupie osób liczących 35-39 lat. Dość nie-

¹¹ *Mieszkalnictwo i demografia ...*, op. cit. s. 5.

korzystnym zjawiskiem było zmniejszanie się grup wiekowych 20-29 lat i 25-29 lat¹².

Tabela 4. Ludność Siedlec w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym w liczbach bezwzględnych.

Wyszczególnienie	1978	1988
Ludność ogółem	50480	69904
w wieku:		
Produkcyjnym	30396	39395
Mężczyźni	14872	19220
Kobiety	15526	20175
Przedprodukcyjnym	14615	23978
Mężczyźni	7385	12164
Kobiety	7230	11814
Poprodukcyjnym	5469	6531
Mężczyźni	1652	1758
Kobiety	3817	4593
Liczba ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	65,4	75,2
Mężczyźni	60,1	70,2
Kobiety	70,5	79,2

Źródło: Wyliczenia własne na podstawie tablic wynikowych NSP 1978 i NSP 1988.

Na tle miast województwa siedleckiego ludność Siedlec posiadała najwyższy poziom wykształcenia (Tabela 6). W 1988 r. 10% ludności w wieku 15 lat i więcej posiadało wykształcenie wyższe, 35,4% średnie, wykształcenie zasadnicze zawodowe 21% i wykształcenie podstawowe 30,2%. W porównaniu z rokiem 1978 o 89,5% wzrosła liczebność osób z wykształceniem wyższym, o 46,9% z wykształceniem średnim i o 33,5% z wykształceniem podstawowym¹³. Wśród osób z wy-

¹² *Ludność i warunki mieszkaniowe ...*, op. cit. s. 77.

¹³ *Ibidem*, s. 16.

kształceniem średnim widoczna była przewaga kobiet. Odwrotne zjawisko występowało wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym, gdzie mężczyźni stanowili większość. W grupie osób z wykształceniem podstawowym znów przeważały kobiety.

Tabela 5. Struktura ludności Siedlec według grup wiekowych.

Grupy wiekowe	1978		1988	
	w liczbach bezwzględnych	w %	w liczbach bezwzględnych	w %
0-4	4917	9,8	6234	9,1
5-9	3743	7,5	7198	10,4
10-14	3172	6,3	6333	9,1
15-19	4464	8,9	5596	7,8
20-24	5225	10,4	4552	6,4
25-29	5330	10,6	4970	7,1
30-34	4118	8,1	6890	10,0
35-39	2841	5,7	6797	9,8
40-44	2995	5,9	4797	6,8
45-49	2741	5,5	3153	4,4
50-54	2620	5,2	3049	4,4
55-59	1969	3,9	2781	3,9
60-64	1400	2,8	2440	3,5
65-69	1969	3,4	1769	2,5
70 i więcej	2944	5,8	3297	4,7
nieustalony	32	0,1	48	0,1
Razem	50480	100,0	69904	100,0

Źródło: *Mieszkalnictwo i demografia miasta Siedlce*, WBPP w Siedlcach, s. 15.

Rosnący poziom wykształcenia mieszkańców Siedlec wynikał z faktu istnienia w mieście Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej oraz położenia Siedlec niedaleko dużych ośrodków akademickich w Warszawie i Lublinie. Ukończenie wyższych studiów gwarantowało wyższy prestiż społeczny oraz lepiej płatną pracę.

Tabela 6. Ludność Siedlec w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia.

Wyszczególnienie	1978			1988			1978	1988
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	ogółem
	w liczbach bezwzględnych						%	
Wyższe	2585	1417	1168	4899	2345	2554	6,7	10,0
Średnie	11034	4433	6601	17401	6590	10811	30,8	35,4
Zasadnicze zawodowe	6504	4167	2337	10354	6630	3724	24,6	21,0
Podstawowe	12219	5596	6613	14890	6674	8210	34,6	30,2

Źródło: *Ludność i warunki mieszkaniowe miasta Siedlce*, GUS, Warszawa 1980, s. 16;
Ludność i warunki mieszkaniowe miasta Siedlce, GUS, Warszawa 1990, s. 21.

Omówione wcześniej zjawiska demograficzne oraz rozwój przemysłu wywarły duży wpływ na przeobrażenia w strukturze społeczno-zawodowej ludności. Podstawowym źródłem dochodów ludności Siedlec była praca. W 1988 r. 43,6% siedlczan było aktywnych zawodowo. W latach 1978-1988 nastąpił spadek aktywności zawodowej mężczyzn prawie we wszystkich grupach wiekowych z wyjątkiem grup wiekowych 45-49 i 65-69 lat (Tabela 7). Aktywność zawodowa kobiet spadła w grupach od 34 lat i w grupie 55-59 lat. Niską aktywność zawodową mężczyzn odnotowano w grupie wiekowej 55-59 lat¹⁴.

Tabela 7. Aktywność zawodowa ludności Siedlec (w %).

Grupy wiekowe	Mężczyźni		Kobiety	
	1978	1988	1978	1988
15-19	20,4	9,5	11,2	7,2
20-24	75,8	58,1	61,7	46,2
25-29	94,0	91,0	75,9	71,4
30-34	96,7	95,9	83,2	78,8
35-39	96,3	94,8	84,9	84,5
40-44	93,3	92,3	82,4	85,8

¹⁴ Mieszkalnictwo i demografia ..., *op. cit.*, s. 13.

Grupy wiekowe	Mężczyźni		Kobiety	
	1978	1988	1978	1988
50-54	82,8	76,8	59,0	68,5
55-59	77,8	59,5	41,0	39,4
60-64	37,8	35,4	13,7	19,0
65-69	18,6	24,1	6,6	10,7
70 i więcej	8,3	8,3	4,3	3,6

Źródło: *Mieszkalnictwo i demografia miasta Siedlce*, WBPP w Siedlcach, s. 25.

W 1988 r. dla 76% ludności głównym źródłem utrzymania była praca poza rolnictwem, 19,5% utrzymywało się z niezarobkowego źródła a 4,5% z pracy w rolnictwie. W latach 1978-1988 powyższa struktura uległa zmianie. Przyczynił się do tego niezrównoważony wzrost poszczególnych grup ludnościowych. Wśród utrzymujących się z pracy poza rolnictwem odnotowano wzrost o 32,7%. Najwyższy wzrost o 63% nastąpił wśród utrzymujących się z niezarobkowego źródła utrzymania. Było to następstwem wcześniejszych przejść na emeryturę i płatne urlopy wychowawcze.

Przedstawione wcześniej zjawiska demograficzne spowodowały również zmiany w strukturze zatrudnienia w poszczególnych działach gospodarki (Tabela 8). W 1975 r. zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej było 28041 osób i było to o 50,8% więcej niż w 1970 r., a w stosunku do roku 1974 wzrosło o 2313 osób¹⁵. Największy wzrost zatrudnienia nastąpił w przemyśle i wyniósł 1117 osób. Kolejne lata przyniosły dalszy wzrost zatrudnienia. W 1980 r. zatrudnionych było 33849 osób, w tym w przemyśle 12249, transporcie i łączności 5441, budownictwie 3661, handlu 3736 i w oświacie 2121¹⁶. W 1989 r. odnotowano spadek zatrudnienia w przemyśle, wzrosło natomiast zatrudnienie w handlu i oświacie. Najbardziej dynamiczny przyrost zatrudnienia miał miejsce w latach 1976-1980 i ściśle związany był z rozwojem przemysłu. Od 1990 r. następowało pewne zahamowanie wzrostu zatrudnienia w przemyśle i budownictwie.

¹⁵ AP Siedlce, MRN, sygn. 67, k. 32 i sygn. 325, k. 159

¹⁶ *Ibidem*, sygn. 95, k. 182

Tabela 8. Ludność miasta Siedlce według wybranych działów gospodarki.

.....	Rok	1975	1980	1987	1989
Dział gospodarki					
Zatrudnienie ogółem		28041	33849	35296	36120
w tym: Przemysł		10661	12249	11243	10900
Budownictwo		3405	3661	2885	2650
Rolnictwo		388	564	759	775
Handel		3126	3736	4454	5240
Oświata		1684	2121	3163	3680
Transport		5125	5441	5121	5050
i łączność					

Źródło: Archiwum zakładowe WUS w Siedlcach, karty statystyczne dla miasta Siedlce, s. 415; *Ludność i warunki mieszkaniowe miasta Siedlce*, GUS Warszawa 1990, s. 21.

Wzrost zatrudnienia w oświacie był konsekwencją wzrostu liczebności młodzieży szkolnej. W latach 1975-1989 liczba uczniów wzrosła z 5247 do 11342. Ludność czynna zawodowo była dość młoda ponieważ aż 75,9% liczyło nie więcej niż 44 lata. Była zatrudniona głównie w zakładach uspołecznionych (89,8%) z czego 45% na stanowiskach robotniczych¹⁷.

Z przedstawionych danych wynika, że w ciągu 15 lat Siedlce, jako stolica województwa weszły w okres przyspieszonego rozwoju demograficznego. Liczba ludności wzrosła o 26849 i był to największy wzrost liczby mieszkańców w okresie powojennym. W latach 1945-1975 liczba mieszkańców wzrosła tylko o 18685. Na takie tempo wzrostu liczby mieszkańców złożyły się w latach 70-tych procesy migracyjne związane z rozbudową przemysłu i infrastruktury. W latach 80-tych wzrósł przyrost naturalny. Korzystnym zjawiskiem był wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców Siedlec. Wystąpiły również niekorzystne zjawiska takie jak: pogłębiająca się dysproporcja ludności według płci i zwiększająca się liczba ludzi utrzymujących się z niezarobkowego źródła utrzymania. Ludność odegrała zasadniczą rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym miasta. Była bowiem, szczególnie ta w wieku produkcyjnym, istotnym czynnikiem rozwoju gospodarczego, a równocześnie stwarzała zapotrzebowanie w zakresie budownictwa mieszkaniowego, infrastruktury komunalnej i sieci usług.

¹⁷ *Mieszkalnictwo i demografia ...*, op. cit., s. 8